

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Selján Péter

**A külső intervenciók szerepe a tágabb Közel-Kelet
hatalmi egyensúlyi rendszerében:**

Irak esete

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Csicsmann László, Ph.D.

Egyetemi docens

Dr. Rostoványi Zsolt DSc, Ph.D.

Egyetemi tanár

Budapest, 2021

**Nemzetközi, Politikai és Regionális Tanulmányok Intézet
Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Selján Péter

**A külső intervenciók szerepe a tágabb Közel-Kelet
hatalmi egyensúlyi rendszerében:**

Irak esete

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Csicsmann László, Ph.D.

Egyetemi docens

Dr. Rostoványi Zsolt DSc, Ph.D.

Egyetemi tanár

Tartalom

1. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA	4
1.1. A fegyveres konfliktusok és a hatalmi egyensúly.....	4
1.2. A választás indoklása.....	5
2. A FELHASZNÁLT MÓDSZEREK.....	9
2.1. Kutatási probléma és hipotézisek.....	9
2.2. Vegyes módszerek és pragmatista kutatási paradigma.....	12
3. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI.....	13
4. FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	18
5. PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	22

1. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA

1.1. A fegyveres konfliktusok és a hatalmi egyensúly

A külső katonai beavatkozás a külpolitika egyik végső eszközének tekinthető, amely ráadásul az utóbbi évtizedek tapasztalatai alapján a 21. századi világpolitika egyik meghatározó jelenségévé kezd válni. Ez különösen igaz a tágabb értelemben vett Közel-Kelet térségére, ahol az úgynevezett Arab Tavasz kezdete óta szinte egymást követik a külső katonai intervenciók. Ezt a trendet láthatjuk megvalósulni a polgárháború sújtotta Líbiában, Szíriában, Jemenben és Irakban is. Az empirikus szakirodalom az elmúlt évtizedekben jelentős lépéseket tett előre a katonai intervenciók okainak és következményeinek azonosításának terén, ugyanakkor továbbra is számos megválaszolatlan kérdés marad a külső beavatkozás jelenségével kapcsolatban. Azt, hogy hol és mikor alkalmaznak fegyveres erőt az államok, gyakran a nemzetközi normák szerint értelmezik. Mindazonáltal nincs egyetértés abban, hogy az erő alkalmazását szabályozó normák elsősorban a nemzetközi jogból vagy inkább a hatalmi egyensúlyból vezethetőek-e le.

A realista iskola megközelítése szerint azt, hogy hol és mikor alkalmaz egy állam fegyveres erőt, elsősorban a hatalomnak az államok közötti megoszlása által biztosított lehetőségek és akadályok határozzák meg. Liberális nézőpontból azonban úgy tűnik, hogy az államoknak a nemzetközi szintén tanúsított magatartása alapján megkérdőjelezhető a hatalmi egyensúly klasszikus elméletének érvényessége. Úgy tűnhet, hogy a globalizáció folyamata, a nemzetközi intézmények egyre fokozódó szerepe, a gazdasági interdependencia és más tényezők átalakítják a világpolitikát és a nemzetközi kapcsolatokat. A nem állami szereplők azonban készek megkérdőjelezni a nemzetállamok hatalma köré épített nemzetközi rendet, és bár az államok gyakran vonakodnak együttműködni egymással, a nemzetközi terrorizmus fenyegetése ellen mégis készek összefogni. Eközben az Egyesült Államok hatalmi túlsúlya nem tudott egyensúlyi magatartást kikényszeríteni a nemzetközi rendszerben, ezért sokan szkeptikusak azt illetően, hogy a hatalmi egyensúly hagyományos megközelítése és fogalmai továbbra is érvényesek-e a 21. századi nemzetközi kapcsolatokban. Az elmélet kritikáinak többsége annak módszertani és empirikus gyengeségeire összpontosít, valamint arra, hogy támogatói nem tudják megjósolni „a hatalmi egyensúly kialakulásának” időpontját. A realista gondolkodók szerint azonban a hatalmi egyensúly dinamikái továbbra is működésben vannak a nemzetközi rendszerben, a „kemény egyensúlyozás” jelenleg is zajlik a regionális szinteken – különösen az elhúzódó polgárháborúk

sújtotta térségekben –, miközben a „puha” és az „aszimmetrikus egyensúlyozás” világszerte megfigyelhető.

A Közel-Kelet történelme során meghatározóak voltak az elhúzódozó fegyveres konfliktusok, a rivalizálás jelensége, a polgárháborúk és a külső intervenciók. A külső hatalmak többnyire igyekeznek meghatározó szerepet betölteni a Közel-Kelet eseményeinek alakításában, elsősorban a térség természeti erőforrásai és stratégiai elhelyezkedése, a regionális szövetségi kapcsolataik, illetve a biztonsági és gazdasági érdekeik miatt. Gyakorlatilag állandó a hatalmi versengés a régióban, mely a nagyhatalmak külső beavatkozásával kiegyensúlyozható a regionális hegemonia kialakulásának elkerülése érdekében. Mindemellett az államok hajlamosak behódolni a régióban rendszeresen beavatkozó globális hegemon hatalomnak, ennek eredményeként pedig a revizionista államok és a nem állami szereplők is feltartóztathatóak. Ebben az értelemben a nagyhatalmak befolyása miatt egy regionális rendszer nem tekinthető sem teljesen anarchikusnak, sem autonómnak, mivel leginkább a nagyhatalmak tevékenysége határozza meg a rendszer működését. Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy egy autonóm hatalmi egyensúlyi rendszer csak akkor képes létrejönni, ha a nagyhatalmak már kivonultak a régióból. Amíg erre nem kerül sor, addig pedig a regionális szinten folyamatosan zajlik majd az „egyensúlyozás”, elsősorban a nagyhatalmak és a helyi szereplők közötti szövetségi kapcsolatok alakulása révén.

Ez a doktori kutatási projekt kísérletet tesz a szakirodalmi hiányosságok kitöltésére azáltal, hogy kapcsolatot keres a külső intervenciók és a regionális hatalmi egyensúlyi rendszerben bekövetkező változások, vagy magának a rendszernek az átalakulása között. A kutatás célja annak vizsgálata, hogy vajon egy külső katonai beavatkozás képes-e jelentős elmozdulásokat előidézni a regionális hatalmi egyensúlyban. Mindemellett a disszertáció kitér a külső beavatkozásoknak a szövetségek alakulására, a fenyegetettségi percepciókra és a nem állami szereplők tevékenységére gyakorolt hatásaira is. A beavatkozások következményei és a hatalmi egyensúly átalakulása közötti kapcsolat azonosítása érdekében a disszertáció áttekintést nyújt a hidegháború vége óta Irakban lezajlott külföldi katonai beavatkozásokról, nyomon követi a hatalmi képességek és a stratégiai környezet változásait, és kiemeli az összefüggéseket.

1.2. A választás indoklása

Az elmúlt években jelentősen fokozódott az érdeklődés a változó regionális hatalmi egyensúly iránt, ugyanakkor kevés kutatást szenteltek az elmélet regionális szintű alkalmazhatóságának,

különös tekintettel a Közel-Kelet esetében. Irán és Szaúd-Arábia hatalmi versengése mintha a hatalmi egyensúly elméletének működését igazolná, azonban a régió folyamatban lévő transzformációja egy új politikai rend irányába leginkább az Arab Tavasz folyamatai és az elhúzódó polgárháborúk vezérlik.

A Közel-Kelet egy történelmi jelentőségű földrajzi térség. Stratégiai elhelyezkedése révén egy természetes szárazföldi hídnak is tekinthető, amely összeköti Ázsia, Afrika és Európa kontinenseit. A világ legkorábbi civilizációinak adott otthont, és három világvallás – a zsidóság, a kereszténység és az iszlám – bölcsőjének is szokás nevezni. Az elmúlt évtizedekben hatalmas olajtartalékai révén értékelődött fel a Közel-Kelet térségének jelentősége. Ám a régió fontossága egyértelmű azok számára is, akik a háború, a béke, a hatalom és a befolyás kérdéseivel foglalkoznak, hiszen ezek központi fogalmak a nemzetközi kapcsolatok diszciplínája számára, a térségben pedig számos fejlődő országban zajlanak konfliktusok. A jelenlegi trendek a Közel-Kelet fokozódó biztonságpolitikai jelentőségére utalnak. A régió konfliktusainak jobb megértése és hatékonyabb kezelésük érdekében azonban először magát a térséget szükséges jobban megértenünk.

A központi elhelyezkedésű Irak, amely Mezopotámia történelmi régiójában található, gyakorlatilag azóta fegyveres konfliktusok színtere, hogy az Egyesült Államok vezette katonai beavatkozás 2003-ban elmozdította Szaddam Huszeint a hatalomból. Az azóta eltelt 18 évben a főként síita vezetésű iraki kormányoknak a fokozódó szektariánus erőszak közepette nem sikerült az országot stabilizálni. Irak a világ ötödik legnagyobb kőolajkészletével rendelkezik, de eddig a bizonytalan biztonsági környezet miatt a megroppant gazdaság helyreállítására tett valamennyi kísérlet hiábavalónak bizonyult.

Az ENSZ Egyetemi Politikai Kutatóközpontja (UNUCPR) egy 2017 márciusában kiadott jelentésében összefoglalta az erőszakos konfliktusok főbb tendenciáit, és elemezte azok következményeit a konfliktusmegelőzésben és -kezelésben érintett nemzetközi szereplők számára. Adataik szerint a nagyobb polgárháborúk száma – amelyek évente legalább 1000 harctéri halottal járnak, és legalább egy állami szereplő részt vesz bennük – 1990 és 2003 között mintegy 72%-kal csökkent. Ez a tendencia azonban az elmúlt évtizedben drámai módon megfordult, ugyanis azóta a nagy polgárháborúk száma 2015-re 4-ről 11-re emelkedett. A nagyobb polgárháborúk száma pedig utoljára még 1992-ben volt ennél is magasabb (Einsiedel 2017).

A kisebb polgárháborúk száma is emelkedett, 2015-ben 38 volt, ami 1994 után a legmagasabb lett.¹ Megjegyzendő, hogy a 2014 óta tartó meredek növekedést nagyrészt az Iszlám Állam (ISIS) és más dzsihadista terrorszervezetek terjeszkedése hajtotta, amelyek 2014-ben még csupán három, 2015-ben viszont már 12 ország fegyveres konfliktusaiban voltak aktívak (Melander, Pettersson & Themnér 2016).

Az államokon belüli konfliktusok számának növekedésével a harci halálos esetek száma is jelentősen emelkedett. 2011 és 2015 között hatszorosára nőtt a nagy polgárháborúk során bekövetkezett harctéri halálos esetek száma, amely 2015-ben elérte a 90000-et, így 2014 és 2015 a hidegháború vége óta a leghalálosabb évek voltak. A harctéri halálos esetek számának 2011 óta történő növekedése mögött két fő tényező volt: a Közel-Keleten zajló konfliktusok, illetve leginkább a szíriai polgárháború intenzitása, valamint a dzsihadista csoportok, elsősorban a már említett Iszlám Állam, az al-Kaida és egyéb terrorszervezetek terjeszkedése. Ezek az adatok azonban nem mutatják a „közvetett halálos eseteket”, mint a konfliktusok „járulékos következményeit”, melyek száma minden bizonnyal jelentősen meghaladja a harctéri halálos esetek számát (Einsiedel 2017; Krause 2016: 113-126).

A polgárháborúk okai általában sokfélék és sokszor igen összetettek, az egyes esetek pedig többnyire sajátos dinamikával rendelkeznek. Korábbi tanulmányok azonban kiemelték a gyenge intézmények központi jelentőségét, mint a konfliktusok kialakulásához és az erőszak alkalmazásához vezető körülmények létrejöttét leginkább elősegítő strukturális okot, különösen a politikai és gazdasági kirekesztéssel kombinálva. Kvantitatív tanulmányok azt mutatják, hogy a rendszerváltást, a demokrácia mértékének hirtelen megváltozását vagy a közelmúltbeli függetlenné válás folyamatát megtapasztalt országok különösen hajlamosak konfliktusokra. Ráadásul a polgárháborúk általában súlyosbítják azokat a körülményeket, amelyek elősegítették kialakulásukat. Ez magyarázhatja a 2011-es Világfejlesztési Jelentés azon megállapítását, miszerint 2000 óta a polgárháborúk 90% -a azokban az államokban következett be, amelyek már az előző 30 évben is elszenvedtek egy polgárháborút (World Bank 2011).

A konfliktusok jellege is változik, mivel a fegyveres konfliktusok egyre nehezebben kezelhetőek és kevésbé fogékonyak a politikai rendezési kezdeményezésekre. Három olyan fejleményt lehet megnevezni, amelyek jelentősen megnehezítik a nemzetközi szereplők

---

¹ Egy fegyveres konfliktus akkor minősül kisebb polgárháborúnak, ha évente legalább 25 harctéri halottal jár, és legalább egy állami szereplő részt vesz benne.

törekvéseit a konfliktuskezelésben, például (1) a szervezett bűnözés, mint fő konfliktusfokozó tényező; (2) a polgárháborúk egyre gyakoribb nemzetközivé szélesedése, vagyis a külső szereplők katonai részvételének növekedése az államokon belüli konfliktusokban, ami azok rendezését még bonyolultabbá teszi; és (3) a dzsihadista csoportok növekvő jelenléte a modern konfliktusokban (Einsiedel 2017: 4).

A szervezett bűnözés hatását illetően érdemes megjegyezni, hogy a hidegháború alatt számos polgárháborút a lázadó erőknek a „harmadik világ” proxy-konfliktusaiban nyújtott szuperhatalmi támogatások tápláltak. A külső támogatás csökkenésével pedig a fegyveres nem állami szereplők egyre inkább az árnyékgazdasággal foglalkoztak. Ez a tendencia ma is jellemző, és a fegyveres csoportok, valamint más nem állami szereplők egyre növekvő képessége a globális fekete piacokra való belépéshez, valamint a szervezett bűnözői tevékenységekben való elmélyülésük jelentős mértékben befolyásolják a konfliktusok dinamikáját. Ezenkívül, a nemzetközivé szélesedett polgárháborúk számának jelentős növekedése az utóbbi évek másik tendenciája, amely csak még megoldhatatlanabbá teszi a konfliktusokat. 1991-ben a konfliktusok 4 százaléka vált nemzetközivé, vagyis viszonylag kevés esetben avatkoztak be más államok katonailag az egyik vagy akár mindkét oldalon. 2015-re azonban ez a szám a tízszeresére, 40 százalékra emelkedett. Ez azért aggasztó tendencia, mert a kutatások azt mutatják, hogy amikor a belső konfliktusokba történő külső beavatkozások nem vezetnek gyors katonai győzelemhez, akkor a harcok intenzitása fokozódik, a halálos áldozatok száma jelentős mértékben nő, a konfliktus pedig elhúzódik. A dzsihadista szervezetek tevékenységének fokozódása a modern konfliktusokban szintén egy aggasztó jelenség. 2010 óta nagymértékben megnőtt a szalafi dzsihadista harcosok száma, és e tendencia kíséretében 2003 óta csaknem tízszeresére nőtt a terrortámadások következtében bekövetkezett halálesetek száma. Megjegyzendő, hogy ezen halálesetek 74 százalékáért csupán 4 terrorista szervezet volt felelős: az Iszlám Állam, a nigériai Boko Haram, az al-Kaida, és az afganisztáni tálibok. Az áldozatok számának meredek emelkedése pedig elsősorban három konfliktus intenzitásának fokozódása miatt következett be: az iraki, a nigériai és az afganisztáni (Einsiedel 2017:4-6).

A fegyveres konfliktusok aggasztó trendjeiről és a nemzetközivé szélesedett közel-keleti polgárháborúkról szóló diskurzusok során rendszeresen említésre kerül a hatalmi egyensúly elmélete. Azonban annak ellenére, hogy egy gyakran idézett és hivatkozott elméletről van szó, a hatalmi egyensúly a mai napig egy vitatott és sokféleképpen meghatározott realista koncepció. Az

„új közel-keleti hatalmi egyensúly” a napi híradásokban is meg szokott jelenni különböző kontextusokban, ami részben igazolja a hatalmi egyensúly koncepciójának növekvő népszerűségét. Ugyanakkor a „hatalmi egyensúly” kifejezés továbbra sem mentes a zavaros elméleti értelmezésektől. Mindezt szem előtt tartva felmerül a kérdés a nemzetközi kapcsolatok kutatói számára, hogy vajon segítheti-e a hatalmi egyensúly elmélete a regionális politikai fejlemények megértését? Amennyiben az elmélet már nem, vagy csupán korlátozott mértékben alkalmazható, még továbbfejleszthetőnek bizonyulhat.

2. A FELHASZNÁLT MÓDSZEREK

2.1. Kutatási probléma és hipotézisek

Ez a feltáró kutatási projekt a külső beavatkozásokkal kapcsolatos következő kérdések megválaszolására tesz kísérletet, kvantitatív és kvalitatív módszereket egyaránt alkalmazva:

1. Előidézhethető-e egy külső katonai beavatkozás jelentős változásokat egy regionális hatalmi egyensúlyi rendszerben a hatalmi képességek redisztribúciója révén a háborút követő időszakban?
  - a) Megváltoztatható-e egy külső katonai intervenció közvetlenül vagy közvetve egy hatalmi egyensúlyi rendszert a szövetségi kapcsolatok alakulására gyakorolt hatása, azok szorosabbra fűzése vagy fellazítása révén?
  - b) Van-e összefüggés a külső katonai beavatkozás és az államok vagy a politikai vezetők fenyegetettség-percepcióinak alakulása között?
  - c) A külső katonai intervenció fokozza-e a nem állami szereplők aktivitását a célországban a hatalmi képességek csökkentése révén?

A kutatás fő hipotézise és alhipotézisei a következők:

- H1. Egy nagyszabású külső katonai intervenció a konfliktus intenzitásának fokozása révén a hatalmi képességek csökkenéséhez vezethet, ami más államok relatív hatalmi státusának megváltozását eredményezi a regionális hatalmi egyensúlyi rendszerben.
  - a) Egy „hatalmi egyensúlyi intervenció” vagy „kiegyensúlyozó beavatkozás” hatással lehet a regionális szövetségi kapcsolatok alakulására, szorosabbra fűzhet már létező szövetségeket vagy megalapozhatja egy újabb kialakulását.
  - b) A külső katonai intervenciók befolyásolhatják az uralkodó elitek fenyegetettség-percepcióit.
  - c) A hatalmi képességek csökkenése anarchikus állapotokhoz vezet, ami egyúttal a nem állami szereplők tevékenységének fokozódását is eredményezi a célországban és környezetében.

Ezen kérdések megválaszolásához elsősorban két információra van szükségünk. Egyfelől definiálnunk kell, hogy mit értünk külső katonai intervenció alatt, másfelől pedig azonosítanunk kell az adott hatalmi egyensúlyi rendszerben bekövetkezett változásokat, feltételezve az elmélet regionális alkalmazhatóságát. Külső katonai intervenciónak a fegyveres erőknek más szereplők magatartását aktívan befolyásolni kívánó politikai célzattal történő alkalmazását tartjuk. Nem minden intervenció esetében került sor nagyszámú szárazföldi erők ellenséges szándékú bevetésére, olykor pedig a beavatkozás mikéntje meglehetősen homályos. A téma alaposabb megértése érdekében viszonylag tág definíció is alkalmazható lehet. Ebben a kutatási projektben 1990 és 2014 közötti iraki külső beavatkozásokat vizsgáltunk a Nemzetközi Katonai Intervenció (International Military Intervention [IMI], Kisangani & Pickering 2008) és a Nagy hatalmak Katonai Beavatkozásai (Military Intervention by Powerful States [MIPS], Sullivan & Koch 2011) adatbázisok felhasználásával.

E kérdések megválaszolásához szükség van a hatalmi képességek eléggé megbízható mérésére is. Az „erőforrásokkal való rendelkezés” (control over resources, COR) megközelítése talán a legszélesebb körben használt és a leginkább elfogadott módszer a hatalom és a nemzeti képességek mérésére és tanulmányozására (Singer & Small 1966; Modelski 1974). A nemzeti képességek becslésére alkalmazott leggyakoribb indikátorok a katonai kiadások, a fegyveres erők létszáma, a bruttó nemzeti össztermék (Gross National Product, GNP) és a lakosság száma. A COR megközelítése azt feltételezi, hogy az erőforrások feletti ellenőrzés átkonvertálható a nemzetközi rendszer szereplőinek vagy egyes események befolyásolásának képességére. Azonban nem mindig biztos, hogy az egyes szereplők valóban képesek alkalmazni a névlegesen az ellenőrzésük alá tartozó erőforrásokat, és az sem mindig világos, hogy milyen erőforrásokat kell bevonnunk egy a nemzeti képességekről szóló általános felmérésbe. Mindemellett a nemzeti hatalomra való összpontosítás gyakorlatilag mellőzi a nem állami szereplők szerepének mérlegelését a konfliktusok alakításának és kimenetelének meghatározásában (Hart 1976).

Az állami hatalom mérésének egyik módja a nemzeti képességek összetett indexének (Composite Index of National Capability, CINC) alkalmazása, melyet David Singer hozott létre még 1963-ban a hatalmi képességek változásának statisztikai mérésére 1816 és 2012 között, „A háború összefüggései” (Correlates of War Project) elnevezésű kutatási projekt keretében (Singer, Bremer & Stuckey 1972:19-48; Singer 1988:115-132). Ez a statisztikai index a világ valamennyi országának adatait összegezve, hat különböző alkotóelem felhasználásával határozza meg a relatív

hatalmi képességek mértékét, melyek elsősorban a demográfiai, a gazdasági és a katonai erőt képviselik.² Az újabb tanulmányok általában ezt a pontszámot használják, mert jobban reprezentálja az államhatalmat, mint önmagában a GDP vagy a GNP. A CINC pontrendszere mellett további adatforrás az államok anarchikus jegyeinek felmérésére a Törékeny Államok Mutatója (Fragile States Index, FSI), amely egy az államok összeomlásának veszélyét felmérni hivatott konfliktusértékelési keretrendszeren alapul. Ezeknek az indexeknek az adatai grafikonok segítségével viszonylag könnyen összehasonlítható és elemezhető, míg a hatalmi egyensúlyi rendszerben bekövetkezett változások folyamatkövetéssel értékelhetők. A CINC pontszámok értékelésével azonban meg kell jegyezni, hogy ennek a módszernek is megvannak a maga korlátai. A mérőszámok összehasonlításával kapott eredmények alapos kiegészítő értékelést igényelnek, mivel a hatalmi képességek csökkenése nem feltétlenül jelenti azt, hogy a hatalmi egyensúly rendszerében is változás következett be. Az adatokat nem lehet helyesen értékelni kontextus nélkül, a grafikonok alkalmazása viszont megkönnyíthetik számunkra a folyamatok és összefüggések értelmezését.

Organski és Kugler (1980:16) szerint „a fő mechanizmus, amelyen keresztül egy hatalmi egyensúlyi rendszer fenntartása megvalósul, a szövetségek létrehozása és felbomlása.” Sőt, azt is megjegyzik, hogy a hatalmi egyensúlyi rendszer modelljében a legnagyobb változások a szövetségek alakulásának eredményei. Következésképpen a külső beavatkozások és a nemzeti képességekben bekövetkezett változások értékelése mellett a szövetségalakítási folyamatokat is meg kell vizsgálni. Bruce Bueno de Mesquita (1975) korábban már meghatározta azokat a mutatókat, melyek a szövetségek magatartásának megváltozását jelzik. Érvelése szerint amennyiben egy szövetség tagjai között az együttműködés szorosabbá válik, a szemben álló szövetségi csoportok közötti interakció mértéke pedig lecsökken, az mint magatartásbéli változás azt jelezheti előre, hogy a politikai vezetők a fenyegetettségi percepcióik révén a biztonsági környezet romlását látva – vagy vélelmezve – veszélyben érzik az országuk hatalmi pozícióját, ezért fegyveres harcra készülnek. Ezzel szemben amennyiben a szövetségek fellazulása figyelhető meg a nemzetközi rendszerben, az a fenyegetettségi percepciók javulására utal, amikor a politikai vezetők már nem úgy ítélik meg, hogy a veszély elmúlt, vagy az aggodalmuk indokolatlannak bizonyult, így a béke megőrizhető. Ebben a tekintetben a háború lehetősége a szövetségek

---

² Ezek az összetevők a teljes népesség száma, a városi népesség, a vas- és acéltermelés, az elsődleges energiafogyasztás, a katonai kiadások és a fegyveres erők személyi állományának arányai.

fellazulásakor is fennáll, a fegyveres konfliktusok előfordulásának gyakorisága azonban ilyenkor alacsonyabb, és minden bizonnyal valamilyen tévedés eredményei (Organski & Kugler 1980:39; De Mesquita 1975:207).

A szövetségi rendszerek szorosságának mértékénél valójában fontosabbak a bennük bekövetkező eltolódások. A szorosabbra fűződő szövetségi kapcsolatok világosan jelzik a politikai vezetők számára, hogy mely államok harcolnának az oldalukon és melyek ellenük, mely egyúttal lehetővé teszi egy háború bekövetkezése esetén potenciálisan rendelkezésre álló erőforrások pontosabb megbecslését. Ebben a tekintetben tehát kapcsolat van a fenyegetettségi percepciók, a szövetségek szorossága és a fegyveres harc vállalása között, következésképpen a fenyegetettség felmérése során nem hagyható figyelmen kívül a szövetségi magatartás alakulása sem.

2.2. Vegyes módszerek és pragmatista kutatási paradigma

A disszertáció vegyes módszertant alkalmaz (mixed-method design), ötvözve egy leíró (esettanulmány) és egy kvantitatív (korrelációs) elemet az átfogó értelmezési keret kialakítása érdekében. A vegyes módszertant általában a komplex kutatási problémák vizsgálatára alkalmazzák, mivel így a kutatót nem korlátozza le csupán egyetlen módszer alkalmazása. Ezzel a megközelítéssel az egyik kutatási módszer erősségei felhasználhatók a másik gyengeségének leküzdésére, sőt, új eredményekkel is szolgálhat, amelyeket egyetlen módszertani megközelítés esetleg nem is fedne fel.

Az Irakról szóló feltáró esettanulmány megpróbálja mélyrehatóan elemezni a kutatási problémát statisztikai módszerek alkalmazásával és egy átfogó összehasonlító vizsgálattal. Az esettanulmány mint módszertan segíthet megítélni a hatalmi egyensúly alkalmazhatóságának kérdését a jelenkori regionális rendszer esetében, valamint lehetővé teszi az összetett kutatási probléma megértését a korlátozott számú beavatkozás és a közöttük lévő összefüggések kontextuális elemzése révén. Ezenkívül egy esettanulmány lehetővé teszi különféle módszertanok alkalmazását és számos forrás felhasználását az adott kutatási probléma vizsgálatához, miközben bővítheti is a meglévő ismereteket, vagy megerősítheti a korábbi kutatási eredményeket.

Figyelembe véve a nemzetközi kapcsolatok tudományterületének módszertani vitáit és megosztottságát, úgy gondoljuk, hogy szerencsésebb elkerülni a pozitivista és a poszt-pozitivista módszertanok végletei közötti választást, ezért inkább egy aranyközéputon kívánunk haladni. Ez a feltáró kutatási projekt vegyes pozitivista és poszt-pozitivista/konstruktivista megközelítést

követve kvantitatív (pontrendszerek és indexek) és kvalitatív kutatási módszertant (esettanulmány) is alkalmaz. Ezen megközelítések és módszerek kombinációja révén pedig ez a disszertáció a vegyes módszertant és pragmatista kutatási paradigmát követő projektek kategóriájába sorolható.

3. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI

A projekt fő célja a Közel-Kelet hatalmi egyensúlyi rendszerében bekövetkezett változások elemzése volt, a külső intervenció koncepcióját és a hatalmi egyensúly elméletét elemzői eszközökként alkalmazva. Annak érdekében, hogy ezt az összetett feladatot elvégezhessük, a hatalmi egyensúly elméletének egyik alkalmazási lehetőségére építve kialakítottunk egy értelmezési keretet, a kutatási terv korlátait is megjelölve. A befolyás, a hatalom, a fegyveres erő alkalmazása, a külső beavatkozás, a fenyegetettségi percepciók és a szövetségek alakulása a nemzetközi kapcsolatok tudományterületének kulcsfontosságú, egymással szorosan összefüggő fogalmi. A hatalmi egyensúly koncepciójának elemzési eszközként történő felhasználása segíthet a nemzetközi folyamatoknak az értékelésében és kontextusba helyezésében.

A hatalmi egyensúly elmélete analitikai eszközként továbbra is alkalmazható, ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy a bizonytalanság fokozódásával és a változók számának emelkedésével a nemzetközi rendszerben az elmélet alkalmazása várhatóan csak korlátozott eredményekkel szolgálhat. A hidegháború viszonylag kiszámítható bipoláris világrendjének felbomlása óta a hatalmi egyensúly elmélete alapján a mai „pólustalan” világunkban és a „rend nélküli” Közel-Keletet illetően – melyet az elméletek temetőjeként is szoktak emlegetni – már sokkal összetettebb elemzésekre van szükség. Ezért egy instabil biztonsági környezetben csak fokozott óvatossággal érdemes alkalmazni a hatalmi egyensúly elméletét, figyelembe véve, hogy a bizonytalanságot növelő tényezők akár irrelevánssá is tehetik számításainkat.

A külső katonai intervenciók azért kulcsfontosságúak, mert a reguláris fegyveres erő alkalmazása egy másik állam területén egy olyan, a nemzetközi hagyományokkal szakító katonai lépés, melyre az adott országban zajló konfliktus folyamatának befolyásolása érdekében kerül sor. Ezenkívül, a proxy háborúval ellentétben, amikor az egyik állam a saját fegyveres erőinek alkalmazása helyett proxy támogatásával avatkozik be egy másik ország területén, a közvetlen külső katonai beavatkozás mutatja a beavatkozó leghatározottabb elkötelezettségét az adott szövetség vagy politikai cél elérése mellett. Mindemellett a hatalom mérésének módszertani kihívásait tekintve a nemzetközi rendszerben az erő alkalmazása, vagyis a külső katonai

intervenció szintén az államok és nemzetközi szereplők hatalmának egyik mutatója, vagy ahogy Moul (1989) fogalmazott, maga a fegyveres harc megvívása az a hatalmi képesség, amelyet mérni kell. A nemzeti képességek összetevői mellett tehát más minőségi tényezők is relevánsak a hatalom meghatározása során. A CINC-pontszám önmagában nem megfelelő az erőviszonyok, illetve a hatalmi egyensúly változásának mérésére, azonban kvantitatív módszertani eszközként lehetővé teszi a nemzetközi folyamatok nyomon követését és összehasonlító elemzések elvégzését. Emellett a proxy típusú közvetett szerepvállalás általában csak korlátozott befolyással bír egy adott szereplő felett és ez a befolyás nem egyenlő a katonai erő közvetlen alkalmazásában megnyilvánuló hatalommal. Ez egy jelentős minőségi különbség, amelyet fontos szem előtt tartani még az intervenciók tágabb meghatározásának alkalmazása esetén is.

Fő kutatási kérdésünk az volt, hogy egy külső katonai beavatkozás képes-e jelentős változásokat kiváltani egy regionális hatalmi egyensúlyi rendszerben a nemzeti képességek államok közötti újraelosztása által? Nagyszabású katonai beavatkozások esetén a nemzeti képességekre gyakorolt negatív hatásuk könnyen felismerhető, míg korábbi tanulmányok már arra a következtetésre jutottak, hogy a háború utáni időszakban jellemzően sor kerül a képességek újraelosztására (Ikenberry 2001). A külső intervenció mértékétől függően lehet rendszerszintű, amely megváltoztathatja az egész rendszert, vagy korlátozott hatású, mondhatni rendszeren belüli beavatkozás, amely magát a rendszert nem változtatja meg, noha befolyásolja annak működését. Az iraki intervenciók esetében a 2003-as invázió, mint rezsimbuktató katonai beavatkozás a regionális hatalmi egyensúlyi rendszert megváltoztató katonai műveletnek tekinthető az egyik meghatározó aktor eltávolítása miatt. Ugyanakkor az iraki katonai beavatkozások nem értékelhetők önmagukban, egymással nem összefüggő eseményekként, mivel mindegyik hatással volt a stratégiai környezet alakulására.

További kutatási kérdéseink, amelyek a külső katonai intervencióknak a fenyegetettségi percepciókra, a szövetségek alakulására és a nem állami szereplők tevékenységére gyakorolt hatásaival kapcsolatosak kulcsfontosságúnak bizonyultak a regionális stratégiai környezet kontextusának megértéséhez. Korábbi kutatások alapján és részben ennek a kutatási projektnek az eredményeként is, a külső intervenciók és a fenyegetettségi percepciók alakulása közötti kapcsolat megalapozottan feltételezhető, míg Walt érvelése szerint a fenyegetettségi percepciók változása a szövetségek alakulásának egyik fő mozgatórugója. Tehát kijelenthető, hogy a hatalmi képességek relatív változásai befolyásolhatják a nemzetközi rendszer más szereplőinek fenyegetés-felfogását,

míg a vélt vagy valós fenyegetések a szövetségalakítási folyamatok fontos mozgatórugói. Mindemellett az Iszlám Állam felemelkedésének és bukásának története elég bizonyítékkal szolgál nekünk ahhoz, hogy megállapíthassuk, a hatalmi képességek csökkenése és az anarchikus viszonyok kialakulása egyúttal a nem állami szereplők tevékenységének fokozódását is eredményezi, mivel a célország nem képes megőrizni az erőszak legitim alkalmazásának állami monopóliumát.

Az elmúlt három évtizedben Irakban került sor a legtöbb nagyhatalmak által végrehajtott külső katonai intervencióra, míg már csupán központi elhelyezkedése is kiemelt fontosságú országgá teszi a régióban. Így azok számára, akik jobban meg szeretnék érteni a Közel-Kelet jelenlegi biztonsági kihívásait és a régió stratégiai környezetének változásait, Irak a kiindulópont, mert az ott történtek sokat segíthetnek egy megfigyelőnek a regionális politikai folyamatok kontextusba helyezésében.

Irak példája jól szemlélteti, hogy a külső beavatkozás miként befolyásolhatja a regionális fenyegetettség percepciókat, és ezáltal a szövetségi kapcsolatok alakulását is. Az Öböl-háborúra azt követően került sor, hogy az iraki-iráni háború az 1980-as években meggyengítette Szaddám Huszein pozícióját, az Egyesült Államok pedig 1990-ben nem tett semmit, hogy megakadályozza Kuvait lerohanását 1990-ben. Szaddám Huszein racionális aktorként cselekedett, és nem feltétlenül kellett volna előre látnia a status quo és a regionális hatalmi egyensúly helyreállítása érdekében vele szemben felsorakozó nemzetközi koalíció kialakulásának lehetőségét. Bár Szaddám az Öböl-háború után is hatalmon maradt, és Irak meg tudta tartani katonai erejének egy részét, az iraki állam súlyos gazdasági problémái is megmaradtak. Sőt, a szankciók és két repüléstilalmi zóna bevezetése további jelentős károkat okozott mind a gazdaságban, mind az állami intézményekben az 1990-es években.

Az Öböl-háború volt az Egyesült Államok első nagy katonai művelete a hidegháború befejezése után, amely példa a nemzetközileg támogatott katonai beavatkozásra a status quo és a hatalmi egyensúly helyreállítása érdekében. A 2003-as iraki invázió az Öböl-háború folytatásának tekinthető, mivel az Egyesült Államok és Irak között 1991-től 2003-ig gyakorlatilag egy alacsony intenzitású konfliktus zajlott. Ebben az időszakban bevezetésre került számos gazdasági szankció, az állami intézmények hanyatlani kezdtek, beindult a hiperinfláció, és nőtt a szegénységi ráta. Az Öböl-háborúval ellentétben a 2003-as iraki invázió jelentős eltérést jelentett a nemzetközi normáktól, mivel ez volt száz éven belül az Egyesült Államok első megelőző háborúja, amelyről

ráadásul később kiderült, hogy hamis hírszerzési jelentések alapján indították. Ennek a felesleges háborúnak azonban széleskörű következményei és súlyos regionális hatásai voltak, mivel Szaddám Huszein eltávolítását egy hosszú megszállás, fegyveres felkelés és komoly kihívást jelentő államépítési folyamat követte.

A vizsgált külső katonai intervenciók osztályozhatók a regionális hatalmi egyensúly rendszerének működésében betöltött szerepük szerint. Az Öböl-háború kiegyensúlyozó beavatkozásnak tekinthető abban az értelemben, hogy a status quo és a regionális erőviszonyok helyreállítása érdekében, nemzetközi támogatással hajtották végre. Ezzel szemben a 2003-as iraki invázió egy felforgató intervenciónak tekinthető, mivel a nemzetközi normákkal szakítva gyakorlatilag felborította a regionális rendet. Az Iszlám Állam elleni iraki nemzetközi fellépés aszimmetrikus kiegyensúlyozó beavatkozásnak is tekinthető, mivel a bagdadi kormány beleegyezésével hajtották végre külső szereplők, még hozzá a terrorizmus elleni küzdelem jegyében, vagyis egy nem állami szereplő ellen.

Irak évtizedek óta az amerikai nemzetbiztonsági politika középpontjában áll, és manapság ez a központi fekvésű közel-keleti állam tekinthető az Irán elleni regionális fellépés egyik fő színterének, mivel Irak hosszú ideje az iráni külpolitika prioritási listáján is előkelő helyen szerepel. A 2003-as iraki invázió hozzájárult ahhoz, hogy a regionális hatalmi egyensúly a nem arab országok, azaz az Egyesült Államok, Törökország és Irán felé tolódjon el. A hatalmi egyensúly ilyen kedvező irányú változása révén pedig Teherán stratégiai előnyökre tett szert, így képes volt növelni regionális befolyását. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy Irán már az iraki háborút megelőzően is igen aktív volt befolyásának növelésében, amely így sem volt kihívásoktól és akadályoktól mentes. Az iraki külső katonai intervenciók stratégiai győztese azonban Irán volt, mivel Teherán egy racionális regionális szereplőként mérte fel a helyzetet és ennek megfelelően növelte befolyását a térségben. A fenyegetettségi percepciók változásának megfelelően közeledni kezdett egymáshoz Szaúd-Arábia és Izrael. Mindeközben a biztonsági szektor átfogó reformja nélkül az állami intézmények gyengesége miatt kialakult fenyegetések továbbra is fennmaradnak majd Irakban. A nem állami szereplők és a terrorista szervezetek működésének lehetősége így nem fog megszűnni, miközben Irak továbbra is kiszolgáltatott marad a külső szereplők beavatkozásainak.

E kutatási projektből azonban más következtetéseket is levonhatunk. Érdeemes megjegyezni, hogy a hatalmi képességek külső beavatkozás miatt bekövetkező változásával nem

feltétlenül lesz arányos a hatalmi egyensúlyban vagy a szövetségek alakulásában végbemenő változás, illetve még egy kismértékű külső intervenció is lehet jelentős hatással a hatalmi egyensúlyra a fenyegetettségi percepciók módosítása révén.

A CINC pontszámok alkalmazásával felmerülhet a nemzeti képességeket csökkentő (negatív) és az azokat növelő (pozitív) külső beavatkozások megkülönböztetésének szükségessége. Azonban önmagában a CINC-pontszám kvantitatív módszertani eszközként történő alkalmazása nem alkalmas a pozitív és a negatív intervenciók megkülönböztetésére. Ugyanis egy a kormány oldalán történő nagyszabású katonai beavatkozás sem feltétlenül vezet a célállam hatalmi képességeinek jelentős növekedéséhez, miközben a támogató külső intervenció bekövetkezésének ténye önmagában a szövetségi kapcsolat szorosságának egyértelmű jele, amely jelentős hatással lehet a regionális fenyegetettségi percepciók alakulására, és ez jelentős változásokat indukálhat a hatalmi egyensúlyban is.

Amennyiben a nemzetközi vagy regionális rendszerben nincs hatalmi túlsúly, úgy feltételezhető a hatalmi egyensúly rendszerének működése. Hegemónia kialakulása esetén idővel létre kell jönnie egy kiegyensúlyozó szövetségnek a hegemon hatalommal szemben, vagy egy elégedetlen feltörekvő szereplőnek meg kell kérdőjeleznie a status quo-t, illetve a hatalomátmenet elmélete szerint meg is kell kísérelnie annak megváltoztatását. Hegemónia kialakulása esetén a status quo-t megkérdőjelező szereplő hiányában a hatalmi egyensúly elmélete akár irrelevánsá is válhat. Ebben az esetben az elmélet által leírt nemzetközi rend nem érvényesülhet, a rendszer hierarchikusan szerveződik, működését a pedig a hegemon túlhatalma biztosítja.

A nemzetközivé szélesedett fegyveres konfliktusok számának növekedése részben a regionális rend destabilizálódásának tudható be, mivel a rendszer egyes államai gyakorlatilag összeomlottak, legalábbis abban az értelemben, hogy ezekben az államokban a központi kormány nem működik megfelelően. Ennek eredményeként mind a bizonytalanság, mind a változók száma megnőtt, miközben a romló biztonsági környezet cselekvésre kényszeríti a racionális szereplőket, amint azt a realista gondolkodás sugallja. Ez a folyamat azonban elősegíti egy „pre-vesztfáliai” hibrid regionális rendszer megjelenését, amelyben az állam szuverenitása nem teljes, mivel az államnak nincs monopóliuma az erőszak törvényes használatával. Így viszont a külső és a nem állami szereplők válnak a regionális rend tényleges meghatározóivá. Ebben a „pre-vesztfáliai” rendben a hatalmi egyensúly elméletét óvatosan kell alkalmazni. Mivel a realista iskola az

államokat tekinti a nemzetközi rendszer fő szereplőinek, magától értetődik, hogy az erőviszonyok klasszikus elmélete figyelmen kívül hagyja a nem állami szereplőket.

A regionális rendet nagyszabású külső katonai beavatkozások alakíthatják a hatalmi képességek újraelosztása révén, legalábbis a demokráciák között, ahogy Ikenberry (2001) korábban megfogalmazta. A csupán részben demokratikus vagy inkább tekintélyelvű rendszerek esetében azonban, bár a hatalmi képességek újraelosztása hasonló módon végbe mehet, a regionális rend kialakítása és fenntartása már jelentős nehézségekbe ütközik.

4. FŐBB HIVATKOZÁSOK

- Andor, L., Tóth, P. and Valki, L. (2008): *Irak – Háborúra ítélve*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Arany, A., N. Rózsa, E. and Szalai, M. (2016): *Az Iszlám Állam Kalifátusa: Az átalakuló Közel-Kelet*. Budapest: Osiris Kiadó - Külügyi és Külgazdasági Intézet.
- Balch-Lindsay, D., Enterline, A., & Joyce, K. (2008): Third-Party Intervention and the Civil War Process. *Journal of Peace Research*, 45(3), pp. 345-363.
- Barzegar, K. (2008): Iran's Foreign Policy in Post-Invasion Iraq. *Middle East Policy*, 15(4), pp.47-58. Available at: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Barzegar_Middle_East_Policy_Winter_2008.pdf.
- Bull, H. (2002): *Anarchical Society*. 3rd ed. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Buzan, B. and Wæver, O. (2003): *Regions and Powers; the Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Claude, I. L. Jr. (1962): *Power and International Relations*. New York: Random House, p. 3-93.
- Claude, I. L. Jr. (1989): The Balance of Power Revisited. *Review of International Studies*, 15(2), pp. 77-85.
- Csicsmann, L., N. Rózsa, E. and Szalai, M. (2017): *The MENA Region in the Global Order: Actors, Contentious Issues and Integration Dynamics*. Methodology and Concept Papers. [online] Middle East and North Africa Regional Architecture (MENARA): Mapping Geopolitical Shifts, Regional Order and Domestic Transformations. Available at: http://www.menaraproject.eu/wp-content/uploads/2017/11/menara_cp_4.pdf.
- David, S. R. (1991): Explaining Third World Alignment. *World Politics*, 43(2), pp. 233-256.
- Deutsch, K. (1964): External Involvement in Internal Wars. In: H. Eckstein, ed., *Internal War: Problems and Approaches*. New York: Free Press of Glencoe.
- Duran, B. and Yilmaz, N. (2013): Islam, Models and the Middle East: The New Balance of Power Following the Arab Spring. *Perceptions*, 18(4), pp.139-170. Available at: http://sam.gov.tr/pdf/perceptions/Volume-XVIII/winter-2013/Duran_Yilmaz.pdf.
- Einsiedel, S. (2017): *Civil War Trends and the Changing Nature of Armed Conflict*. Occasional Paper 10. Tokyo: United Nations University Centre for Policy Research.
- Fawn, R. and Hinnebusch, R. (2006): *The Iraq War: Causes and Consequences*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.
- Fearon, J. (1994): Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes. *The American Political Science Review*, 88(3), pp. 577-592.
- Fearon, J. D. (1995): Rationalist Explanations for War. *International Organization*, 49(3), pp. 379-414.

- Ferris, W. H. (1973): *The Power Capabilities of Nation-States: International Conflict and War*. Lexington, Mass: Lexington Books.
- Forsberg, E. (2016): Transnational Dimensions of Civil Wars: Clustering, Contagion, and Connectedness. In: T. Mason and S. Mitchell, ed., *What Do We Know about Civil Wars?* Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield, pp.75-90.
- Gilpin, R. (1999): *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gulick, E. (1943): *The Balance of Power*. Philadelphia: Pacifist Research Bureau, pp. 14-15.
- Gulick, E. (1982): *Europe's Classical Balance of Power*. Westport: Greenwood Press.
- Haas, E. (1953): The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda. *World Politics*, 5(4), pp. 442-477.
- Hansen, B. (2001): *Unipolarity and the Middle East*. New York: St. Martin's Press.
- Harrison, R. (2018): *Shifts in the Middle East Balance of Power: An Historical Perspective*. Mecca: Aljazeera Centre for Studies. Available at: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2018/09/shifts-middle-east-balance-power-historical-perspective-180902084750811.html>.
- Hart, J. (1976): Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations. *International Organization*, 30(2), pp. 289-305.
- Hinnebusch, R. (2006): *Hegemonic Stability Theory Reconsidered: Implications of the Iraq War*. In: Fawn, R. and Hinnebusch, R.: *The Iraq War: Causes and Consequences* (pp. 283-322). Boulder, London: Lynne Reinner Publishers.
- Hinnebusch, R. (2007): The US Invasion of Iraq: Explanations and Implications. *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 16(3), pp. 209-228. [DOI:10.1080/10669920701616443](https://doi.org/10.1080/10669920701616443).
- Holsti, K. (1998): International Relations Theory and Domestic War in the Third World: The Limits of Relevance. In: S. Neuman, ed., *International Relations Theory and the Third World*. New York: St. Martin's Press.
- Holsti, O., Hopmann, P. and Sullivan, J. (1985): *Unity and Disintegration in International Alliances: Comparative Studies*. Lanham, Md: University Press of America.
- Hume, D. (1777): Of the Balance of Power. In: D. Hume and E. Miller, ed., *Essays, Moral, Political, and Literary*. Indianapolis: Liberty Fund, pp. 337-338.
- Ikenberry, G. J. (2001): *After Victory*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ikenberry, G. J. (2007): *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Izmirioglu, A. (2017): The Correlates of War Dataset. *Journal of World-Historical Information*, [online] 4(1). DOI: 10.5195/jwhi.2017.49
- Jackson, R. and Sørensen, G. (2010): *Introduction to International Relations*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press.
- Jervis, R. (1976): *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Jervis, R. (1978): Cooperation Under the Security Dilemma. *World Politics*, 30(2), pp. 167-214.
- Jervis, R. (1985): From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation. *World Politics*, 38(1), pp. 58-79.
- Jervis, R. L. (2003a): The Confrontation between Iraq and the US: Implications for the Theory and Practice of Deterrence. *European Journal of International Relations*, 9(2), pp. 315-337. [DOI:10.1177/1354066103009002006](https://doi.org/10.1177/1354066103009002006).
- Jervis, R. L. (2003b): Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*, 118(3), pp. 365-388.
- Kaplan, M. (1957): *System and Process in International Policies*. Chicago: University of Chicago Press.

- Kaplan, M. (1964): Intervention in Internal War: Some Systemic Sources. In: J. Rosenau, ed., *International Aspects of Civil Strife*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, pp. 92-121.
- Keohane, R. (2005): *After Hegemony*. Princeton etc.: Princeton University Press.
- Kisangani, E. F. and Pickering, J. (2008): *International Military Intervention, 1989-2005*. Data Collection No 21282. Ann Arbor: University of Michigan: Inter-University Consortium for Political and Social Research. Retrieved from <https://www.k-state.edu/polsci/intervention/index.html>.
- MacFarlane, S. (1984): Africa's Decaying Security System and the Rise of Intervention. *International Security*, 8(4), pp. 127-151.
- Maoz, Z. (1996): *Domestic Sources of Global Change*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- McGinnis, M. (1990): A Rational Model of Regional Rivalry. *International Studies Quarterly*, 34(1), pp. 111-135.
- Mearsheimer, J. and Walt, S. (2016): The Case for Offshore Balancing. *Foreign Affairs*, (July/August): Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-06-13/case-offshore-balancing>.
- Melander, E., Pettersson, T. and Themnér, L. (2016): Organized Violence, 1989–2015. *Journal of Peace Research*, 53(5), pp. 727-742.
- Miller, B. (2013): *The International Order and the Arab Spring*. Annual Meeting Paper. American Political Science Association. Available at: <https://ssrn.com/abstract=2300096> [Accessed 23 Mar. 2019].
- Modelski, G. (1974): *World Power Concentrations: Typology, Data, Explanatory Framework*. New Jersey: General Learning Press.
- Morgenthau, H. and Thompson, K. (2006): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Random House.
- Moul, W. (1989): Measuring the 'Balances of Power': A Look at Some Numbers. *Review of International Studies*, 15(2), pp. 101-121.
- Mumford, A. (2013): *Proxy Warfare*. Cambridge: Polity Press.
- N. Rózsa, E. (2015): *Az arab tavasz: A Közel-Kelet átalakulása*. Budapest: Osiris Kiadó - Külügyi és Külgazdasági Intézet.
- Nicholson, M. (1996): The Continued Significance of Positivism? In: S. Smith, K. Booth and M. Zalewski, ed., *International Theory: Positivism and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 128-146.
- Organski, A. and Kugler, J. (1980): *The War Ledger*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Organski, A. F. K. (1958): *World Politics*. New York: Alfred A. Knopf.
- Palmer, G., D'Orazio, V., Kenwick, M. and Lane, M. (2015): The MID4 dataset, 2002–2010: Procedures, coding rules and description. *Conflict Management and Peace Science*, 32(2), pp. 222-242. DOI: 10.1177/0738894214559680
- Paul, T. V., Wirtz, J. and Fortmann, M. (2004): *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*. Stanford (Calif.): Stanford University Press.
- Pearson, F. S. and Baumann, R. A. (1993): *International Military Intervention, 1946-1988*. Data Collection No 6035. Ann Arbor: University of Michigan: Inter-University Consortium for Political and Social Research. Available at: <https://www.k-state.edu/polsci/intervention/index.html>.
- Pickering, J., & Kisangani, E. (2009): The International Military Intervention Dataset: An Updated Resource for Conflict Scholars. *Journal of Peace Research*, 46(4), pp. 589-599.

- Pickering, J., & Mitchell, D. (2017): Empirical Knowledge on Foreign Military Intervention. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Ed. Available at: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.319>.
- Regan, P. (2000): *Civil Wars and Foreign Powers*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Regan, P. (2002): Third-Party Interventions and the Duration of Intrastate Conflicts. *The Journal of Conflict Resolution*, 46(1), pp. 55-73.
- Regan, P., Frank, R., & Aydin, A. (2009): Diplomatic Interventions and Civil War: A New Dataset. *Journal of Peace Research*, 46(1), pp. 135-146.
- Rose, G. (1998): Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51(1), pp. 144-172.
- Rosenau, J. (1968): The Concept of Intervention. *Journal of International Affairs*, 22(2), pp. 165-176.
- Rosenau, J. (1969): Intervention as a Scientific Concept. *The Journal of Conflict Resolution*, 13(2), pp. 149-171.
- Schweller, R. L. (2004): Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing. *International Security*, 29(2), pp. 159-201.
- Schweller, R. L. (2006): *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Schweller, R. L. (2016): The Balance of Power in World Politics. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Available at: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.119>.
- Sheehan, M. (2007): *The Balance of Power: History and Theory*. London: Routledge.
- Singer, J., Bremer, S. and Stuckey, J. (1972): Capability Distribution, Uncertainty, and Major Power War, 1820–1965. In: B. Russett, ed., *Peace, War, and Numbers*. Beverly Hills, California: SAGE Publications.
- Snyder, G. H (1997): *Alliance Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Snyder, G. H. (1965): The Balance of Power and the Balance of Terror. In Paul Seabury, ed., *The Balance of Power*. San Francisco: Chandler, pp. 185-201.
- Spykman, N. (1942): *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. New York: Harcourt, Brace, pp. 21-25.
- Sullivan, P. and Koch, M. (2009): Military Intervention by Powerful States, 1945–2003. *Journal of Peace Research*, 46(5), pp. 707-718.
- Sullivan, P. and Koch, M. (2011): "Replication data for: Military Intervention by Powerful States (MIPS)". [DOI:10.7910/DVN/KRUFQH](https://doi.org/10.7910/DVN/KRUFQH).
- Tellis, A., Bially, J., Layne, C., Mcpherson, M. and Sollinger, J. (2000): *Measuring National Power in the Postindustrial Age: Analyst's Handbook*. California: Santa Monica: RAND Corporation. Available at: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1110.1.pdf
- Tillema, H. (1989): Foreign Overt Military Intervention in the Nuclear Age. *Journal of Peace Research*, 26(2), pp. 179-196.
- Tillema, H. K. (1973): *Appeal to Force: American Military Intervention in the Era of Containment*. New York: Harper & Row.
- Tillema, H., & Van Wingen, J. (1982): Law and Power in Military Intervention: Major States after World War II. *International Studies Quarterly*, 26(2), pp. 220-250.
- Wagner, R. (1986): The Theory of Games and the Balance of Power. *World Politics*, 38(4), pp. 546-576.
- Wagner, R. (1993): What was Bipolarity? *International Organization*, 47(1), pp. 77-106.

- Walt, S. M. (1985): Alliance Formation and the Balance of World Power. *International Security*, 9(4), pp. 3-43. DOI:10.2307/2538540.
- Walt, S. M. (1987): *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Waltz, K. N. (1959): *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
- Waltz, K. N. (1979): *Theory of International Politics*. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Waltz, K. N. (1993): The Emerging Structure of International Politics. *International Security*, 18(2), pp. 44-79.
- Waltz, K. N. (2000): Structural Realism After the Cold War. *International Security*, 25(1), pp. 5-41.
- Wehrey, F., Kaye, D. D., Watkins, J., Martini, J. and Guffey, R. A. (2010): *The Iraq Effect: The Middle East After the Iraq War*. California: RAND Corporation. Available at: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2010/RAND_MG892.pdf.
- Wohlforth, W., Little, R., Kaufman, S., Kang, D., Jones, C., Tin-Bor Hui, V., Eckstein, A., Deudney, D. and Brenner, W. (2007): Testing Balance-of-Power Theory in World History. *European Journal of International Relations*, 13(2), pp. 155-185. DOI: 10.1177/1354066107076951.
- Wolfers, A. (1962): The Balance of Power in Theory and Practice. In: A. Wolfers, ed., *Discord and Collaboration*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, pp. 117-131.

5. PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

- Selján Péter (2021): The Balance of Power System of the Middle East. *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 19(2), pp. 5-17. DOI: 10.32565/aarms.2020.2.1.
- Selján Péter (2020): A 2017–2020-as Trump-adminisztráció Közel-Kelet-politikája. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 13(2), pp. 45-65. DOI: 10.32576/nb.2020.2.4
- Selján Péter (2020): Külső katonai beavatkozás a szíriai polgárháborúba – Oroszország, Irán, Törökország és az Egyesült Államok szerepe. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 13(1), pp. 24-46. DOI: 10.32576/nb.2020.1.3
- Selján Péter (2018): A külső intervenciók hatása a közel-keleti hatalmi egyensúly alakulására – Szaúd-Arábia és Irán fokozódó rivalizálása. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 11(2), pp. 66-86.
- Selján Péter (2018): Az intervenciók hatása a célországok nemzeti képességeire és a hatalmi egyensúlyra a Közel-Keleten. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 11(1), pp. 75-99.
- Selján Péter (2018): Szaúd-Arábia és Irán a Kőolaj-exportáló Országok Szervezetében: Az új OPEC-megállapodás. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 10(1), pp. 32-46.
- Selján Péter (2017): Oroszország és a szíriai polgárháború. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 9(5), pp. 14-30.
- Selján Péter (2017): A közel-keleti hatalmi egyensúly átalakulása. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 9(4), pp. 30-53.
- Selján Péter (2015): Új fejezet az iráni atomvitában, avagy Irán szerepe a közel-keleti hatalmi játszmában. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 8(4), pp. 70-81.
- Selján Péter (2014): Harc az Iszlám Állam ellen. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 7(5), pp. 63-74.
- Selján Péter (2011): Izrael és egy atomfegyverek nélküli Közel-Kelet esélyei. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 4(10), pp. 3-13.
- Selján Péter (2010): A nuclear Iran: Fears and Prospects. *AARMS – Academic and Applied Research in Military Science*, 9(2), pp. 315-326.